

**ANALIZA REZERVEI SUCCESORALE ÎN VECHEA ȘI NOUA
REGLEMENTARE A CODULUI CIVIL. ASPECTE DE DREPT COMPARAT CU
LEGISLAȚIA ROMÂNĂ**

**ANALYSIS OF THE FORCED HEIRSHIP (SUCCESSION RESERVE) IN
THE OLD AND THE NEW REGULATION OF THE CIVIL CODE.
COMPARATIVE LAW ASPECTS WITH ROMANIAN LEGISLATION**

Victoria TICHÎȘAN,
Specialitatea Drept, gr. D 2301,
Coordonator științific: **Vladimir CHIRONACHI**, asist. univ.,
Centrul universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu”
al Universității Tehnice a Moldovei

Rezumat: *Succesiunea reprezintă o modalitate distinctă de transmitere a patrimoniului unei persoane către alte persoane. Moștenitorii defunctului pot dobândi masa succesorală pe două căi: fie în baza legii, fie în temeiul voinței celui decedat, exprimată prin testament. În acest context, rezerva succesorală constituie acea parte a moștenirii care este protejată prin norme juridice speciale, diferite de regulile generale ale devoluțiunii succesoriale. Moștenitorii rezervatari au dreptul la bunurile moștenirii în virtutea legii, chiar dacă defunctul nu i-a dorit în calitate de moștenitori. Rezerva succesorală poate fi determinată ca fiind acea parte din moștenire care se cuvine moștenitorilor rezervatari în temeiul legii și de care cel care lasă moștenirea nu poate dispune prin dispoziții testamentare pentru cauză de moarte. O argumentare a instituției rezervei succesoriale are în vedere necesitatea menținerii patrimoniului în cadrul familiei, din rațiuni de ordin social. Se susține că această măsură ar preveni degradarea nivelului de trai al moștenitorilor rezervatari, evitând astfel situațiile în care aceștia, confrunțați cu dificultăți materiale, ar putea fi tentați să recurgă la comportamente antisociale.*

Cuvinte-cheie: *succesiune, rezervă succesorală, testament, vocație succesorală, capacitate succesorală, moștenitor*

Abstract: *Succession represents a distinct method of transferring a person's estate to other individuals. The heirs of the deceased may acquire the estate in two ways: either on the basis of the law or according to the will of the deceased, expressed through a testament. In this context, the forced heirship (reserved portion) constitutes that part of the inheritance which is protected by special legal norms, different from the general rules of succession. Forced heirs are entitled to a share of the inheritance by virtue of the law, even if the deceased did not wish them to be heirs. The reserved portion can be defined as that part of the estate which is due to forced heirs by law and over which the deceased cannot dispose through testamentary provisions upon death. An argument in favor of the institution of forced heirship is based on the need to preserve the estate within the family, for social reasons. It is argued that this measure prevents the decline of the standard of living of forced heirs, thus avoiding situations in which they, faced with material difficulties, might be tempted to engage in antisocial behavior.*

Keywords: *succession, reserved share, testament, succession rights, legal capacity to inherit, heir*

Sucesiunea reprezintă acea instituție a dreptului civil care indică un mod de transmitere a patrimoniului unei persoane către alți subiecți după decesul acesteia. Această modalitate de transmitere se deosebește de celelalte forme de transmitere patrimonială prin faptul că intervine exclusiv ca urmare a decesului persoanei, moment care determină deschiderea succesiunii. În dreptul civil al Republicii Moldova, succesiunea poate fi realizată fie în temeiul legii, fie pe baza voinței defunctului exprimată prin testament.

În sistemul nostru de drept proprietarul poate dispune de bunurile sale în mod liber și absolut atât prin acte între vii, cât și prin acte pentru cauză de moarte. Însă această libertate a proprietarului este recunoscută într-un mod limitat. Pentru a proteja pe anumiți moștenitori legali, considerați de legiuitor ca fiind cei mai apropiați defunctului, numiți moștenitori rezervatari, împotriva liberalităților excesive ale celui ce lasă moștenirea, legiuitorul a stabilit că o parte din moștenire, numită rezervă succesorală, li se cuvine acestora în mod liber, chiar împotriva voinței liberale a defunctului. Rezerva succesorală îi protejează pe moștenitori atunci când aceștia sunt exheredați în mod direct din testament și atunci când există donații excesive din partea persoanei ce lasă moștenire. Oprirea liberalităților care încalcă rezerva succesorală reprezintă cea mai importantă limită a dreptului de a dispune prin acte juridice de masa succesorală.

Rezerva succesorală este definită ca partea din moștenire care revine, prin lege, anumitor moștenitori, indiferent de voința defunctului. Aceasta are rolul de a proteja moștenitorii cei mai apropiați ai defunctului, în special descendenții și soțul supraviețuitor, împotriva eventualelor înstrăinări excesive ale patrimoniului prin testament sau alte acte de dispoziție.

În literatura de specialitate se evidențiază mai multe caractere juridice ale rezervei succesorale:

1. Rezerva succesorală este o parte a moștenirii (pars hereditatis) care se atribuie moștenitorilor rezervatari în natură.

2. Rezerva are o funcție familială ce presupune evitarea situației în care familia apropiată defunctului să ie deposedată de bunuri în favoarea străinilor, dar și o funcție individuală ce presupune asigurarea unei egalități minimale între moștenitori, precum și de a evita ca unii dintre ei să fie avantajați dincolo de o anumită cotate în raport cu comoștenitorii lor.

3. Rezerva are un caracter colectiv atât în privința bunurilor, cât și a persoanelor.

4. Caracterul imperativ al rezervei decurge din normele imperative care o reglementează. Aceasta presupune că nici de cujus și nici potențialii săi moștenitori rezervatari nu pot modifica regulile stabilite.

5. Caracterul propriu al dreptului de rezervă presupune că acest drept se naște în persoana moștenitorilor rezervatari, la data deschiderii succesiunii, în conformitate cu dispozițiile legii și nu cu voința defunctului.

6. Rezerva succesorală se acordă în natură, ceea ce presupune ca moștenitorul rezervatar să primească rezerva din bunurile care se găsesc sau ar fi trebuit să se găsească în patrimoniul defunctului la momentul morții acestuia (dacă defunctul nu ar fi făcut donații).

Prin instituția rezervei succesorale, dreptul civil asigură un echilibru între libertatea testamentară și protecția membrilor familiei, permițând totodată o organizare predictibilă a succesiunii. În acest context, moștenitorii rezervatari dobândesc un drept absolut asupra părții rezervate, care nu poate fi redusă decât în condiții expres prevăzute de lege.

Caracterul legal al rezervei succesorale reiese nemijlocit din articolele Codului Civil al Republicii Moldova care o reglementează. Caracterul legal al rezervei succesorale este prevăzut de o normă imperativă de drept, ceea ce înseamnă că întinderea ei nu poate fi modificată sau stinsă prin voința defunctului sau a succesorilor. Moștenitorii rezervatari pot

renunța la rezerva succesorală, deoarece acesta este un drept și nu o obligație. Un alt caracter al rezervei succesoriale este cel al partității.

În vechea reglementare a Codului civil al Republicii Moldova, instituția rezervei succesoriale era consacrată în art. 1505, care stabilea în mod expres dreptul anumitor categorii de moștenitori de a beneficia de o parte minimă din patrimoniul defunctului, independent de voința exprimată de acesta prin testament. Astfel, succesorii de clasa I inapți de muncă aveau dreptul la cel puțin o doime din cota ce li s-ar fi cuvenit în cazul succesiunii legale, această parte fiind denumită rezervă succesorală.

Rezerva succesorală era definită ca acea fracțiune din patrimoniu care, în temeiul legii, revenea moștenitorilor rezervatari și de care testatorul nu putea dispune prin acte cu titlu gratuit. Aceasta limita dreptul de dispoziție al defunctului exclusiv în ceea ce privește liberalitățile, respectiv donațiile și legatele, fără a afecta actele cu titlu oneros sau alte acte dezinteresate care nu diminuau patrimoniul succesoral în mod direct.

Analiza coroborată a dispozițiilor art. 1500, art. 1505 și art. 1506 din vechiul Cod civil al Republicii Moldova permite formularea unei analize privind sfera persoanelor îndreptățite la rezerva succesorală, în special în ceea ce privește includerea soțului supraviețuitor în categoria moștenitorilor rezervatari.

Astfel, potrivit art. 1505, legiuitorul stabilea că beneficiază de rezervă succesorală succesorii de clasa I inapți de muncă, aceștia având dreptul de a moșteni cel puțin o doime din cota ce li s-ar fi cuvenit în cazul succesiunii legale.

Conform art. 1500 alin. (1) lit. a) *„în categoria moștenitorilor de clasa I sunt incluși descendenții (copiii și urmașii acestora), soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții sau înfietorii defunctului) .”* Această enumerare este importantă, deoarece stabilește cadrul general al persoanelor care pot veni la moștenire în temei legal și, implicit, al celor care ar putea beneficia de rezerva succesorală, în condițiile prevăzute de art. 1505.

Prin urmare, dacă raportăm condiția impusă de art. 1505, și anume aceea ca moștenitorii de clasa I să fie inapți de muncă, la categoria persoanelor enumerate în art. 1500, rezultă că nu doar descendenții, ci și soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați puteau dobândi calitatea de moștenitori rezervatari, cu condiția îndeplinirii cerinței privind incapacitatea de muncă.

În consecință, se poate deduce că, în vechea reglementare aplicabilă până la 1 martie 2019, soțul supraviețuitor avea vocație la rezerva succesorală, fiind inclus în categoria moștenitorilor rezervatari, cu condiția să fie inapt de muncă la momentul deschiderii succesiunii.

Nu toți moștenitorii de clasa I au drept la rezervă succesorală; potrivit vechii reglementări, acest drept era condiționat de incapacitatea de muncă. Noțiunea de „inapt de muncă” nu era definită clar în legislație, ceea ce a creat dificultăți în practică.

Conform Hotărârii Plenului CSJ nr. 13/2005, sunt considerați inapți de muncă: persoanele ajunse la vârsta de pensionare, cele cu grad de invaliditate (I–III) și minorii sub 18 ani. Dovada se face prin acte precum carnetul de pensionar, certificatul de invaliditate sau certificatul de naștere.

În noua reglementare a Codului civil, instituția rezervei succesoriale cunoaște o reconfigurare, atât sub aspect conceptual, cât și sub aspect tehnic. Dispozițiile art. 2530–2531 Cod Civil reflectă în mod clar această evoluție.

În primul rând, art. 2530 alin. (1) consacră regula potrivit căreia moștenitorii rezervatari au dreptul la cel puțin jumătate din cota succesorală ce li s-ar fi cuvenit în cazul moștenirii legale, independent de voința testatorului. Această normă menține limita tradițională a rezervei succesoriale, însă îi conferă o funcție mai clară de protecție juridică împotriva liberalităților excesive.

Elementul de noutate esențial se regăsește însă în alin. (2) al aceluiași articol, care redefinesc categoria moștenitorilor rezervatari. În prezent, sunt incluși în mod expres: moștenitorii legali de clasa întâi, părinții defunctului, soțul supraviețuitor (dacă, la data deschiderii moștenirii, defunctul avea nemijlocit față de respectivul moștenitor o obligație de întreținere conform Codului familiei).

Obligația de întreținere între soți e reglementată de art. 82 din Codul Familiei. Conform acestuia: „(1) *Soții își datorează întreținerea materială reciprocă.*”

Privită în ansamblu, noua reglementare a rezervei succesorale se caracterizează printr-o abordare sistemică, în care accentul nu mai cade exclusiv pe protecția persoanelor vulnerabile, ci pe garantarea unui minim patrimonial pentru membrii apropiați ai familiei.

Masa succesorala reprezintă totalitatea activelor și pasivelor, adică a drepturilor și obligațiilor, a datoriilor defunctului, care îi aparțineau la momentul decesului, cu excepția celor strâns legate de persoana acestuia și care au un caracter personal.

Calculul rezervei se face în doi pași:

1. Identificarea clasei de moștenitori legali – Se stabilește care dintre clasele de moștenitori ar fi fost chemată la moștenire dacă nu exista testamentul.

2. Determinarea cotei succesorale legale – Se calculează cât ar fi primit fiecare moștenitor legal (inclusiv rezervatarii), dacă ar fi moștenit pe cale legală, adică fără existența unui testament. Această cotă se calculează inclusiv pentru moștenitorii care au fost excluși prin testament, dar nu și pentru cei care au decăzut din dreptul de a moșteni din alte motive (de exemplu, sunt nedemni).

Moștenitorii rezervatari care au renunțat la moștenire se includ totuși în calcul, pentru a nu mări cota celorlalți rezervatari rămași, deoarece legea vrea ca doar moștenitorii desemnați prin testament să beneficieze de pe urma renunțării unui rezervatar.

În dreptul civil român, instituția rezervei succesorale este reglementată în cadrul Capitolului IV al Codului civil, fiind consacrată ca un mecanism juridic de protecție a anumitor moștenitori împotriva voinței excesive a defunctului. Astfel, conform art. 1086 Cod civil, *„rezerva succesorala reprezintă partea din bunurile moștenirii la care moștenitorii rezervatari au dreptul în virtutea legii, chiar și împotriva voinței defunctului, exprimată prin liberalități sau dezmoșteniri.”* Această dispoziție evidențiază caracterul imperativ al rezervei, care limitează libertatea de a dispune a testatorului.

Potrivit art. 1087 Cod civil, categoria moștenitorilor rezervatari este determinată în mod expres de lege și include soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați ai defunctului. Acești moștenitori beneficiază de o protecție specială, întrucât legiuitorul consideră că legătura de familie justifică garantarea unei părți minime din patrimoniul defunctului.

Analiza comparativă a reglementării rezervei succesorale în legislația Republicii Moldova și a României evidențiază atât existența unor elemente comune fundamentale, cât și diferențe semnificative, care reflectă opțiuni legislative distincte și evoluții diferite ale dreptului civil în cele două state.

Un prim element comun între cele două sisteme de drept îl constituie însăși noțiunea de rezervă succesorala. Atât în dreptul român, conform art. 1086 Cod civil, cât și în dreptul Republicii Moldova, potrivit art. 2530 Cod civil, rezerva succesorala este definită ca acea parte din bunurile moștenirii care este garantată prin lege anumitor moștenitori, chiar împotriva voinței defunctului, exprimată prin liberalități sau dezmoșteniri. Această definiție relevă caracterul imperativ al instituției în ambele sisteme juridice, rezerva constituind o limită legală a libertății testamentare, menită să protejeze interesele familiale.

În ceea ce privește categoria moștenitorilor rezervatari, există atât similitudini, cât și diferențe. În dreptul român, art. 1087 Cod civil stabilește în mod expres că sunt moștenitori

rezervatari soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați ai defunctului. Această reglementare este una clară și cuprinzătoare, incluzând principalele categorii de rude apropiate. În dreptul Republicii Moldova, potrivit noilor dispoziții ale Codului civil (art. 2532 și următoarele), categoria moștenitorilor rezervatari este, de asemenea, extinsă, incluzând descendenții, părinții defunctului și, în anumite condiții, soțul supraviețuitor. Diferența esențială constă în faptul că, în legislația moldovenească, dreptul soțului supraviețuitor la rezervă poate fi condiționat de existența unei obligații de întreținere la data deschiderii moștenirii, ceea ce nu se regăsește în dreptul român, unde acesta beneficiază de rezervă în mod necondiționat.

Referitor la întinderea rezervei succesoriale, se remarcă o convergență importantă între cele două reglementări. Astfel, conform art. 1088 Cod civil român, rezerva succesorală este de jumătate din cota succesorală legală, iar în dreptul Republicii Moldova, art. 2533 Cod civil consacră aceeași regulă, stabilind că rezerva reprezintă cel puțin jumătate din cota succesorală ce i-ar fi revenit moștenitorului în absența liberalităților. Această similitudine reflectă o concepție comună privind necesitatea menținerii unui echilibru între libertatea de dispoziție a defunctului și protecția moștenitorilor rezervatari.

O altă diferență ce se evidențiază între sistemul de drept românesc și sistemul de drept moldovenesc este din perspectiva condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească rezervatarul. Respectiv, sistemul românesc acordă dreptul la rezervă independent de situația rezervatarului, în special, indiferent de starea de nevoie a acestuia. Sistemul moldav acordă dreptul la rezervă succesorală cu condiția aflării rezervatarului într-o anumită stare de nevoie.

Atât legislația Republicii Moldova, cât și cea a României consacră rezerva succesorală ca o instituție esențială de protecție a familiei, bazată pe aceleași principii fundamentale: limitarea libertății testamentare și garantarea unei părți minime din moștenire pentru anumite categorii de moștenitori.

Instituția rezervei succesoriale, abordată în această lucrare, se evidențiază ca fiind un element important al dreptului succesoral. Ea nu reprezintă doar o normă juridică, ci și un principiu care încearcă să echilibreze libertatea individuală a testatorului cu obligațiile familiale și drepturile moștenitorilor.

Tema este extrem de actuală, mai ales în contextul reformei Codului civil din martie 2019, care a adus schimbări privind regimul rezervei succesoriale. Noile prevederi oferă o abordare mai clară și mai echilibrată, contribuind la eliminarea ambiguităților doctrinare și practice, și modernizează o instituție cu tradiție.

Bibliografie:

1. Cazac O., Drept civil, Moștenirea, Chișinău, 2022, Editura Bons Offices, 900 pag., ISBN 978-9975-87-989-7.
2. Chironachi V., Unele aspecte privind rezerva succesorală, în Analele Științifice a Universității de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul, 2007, ISSN 1875-2170
3. Codul Civil al Republicii Moldova Nr.1107 din 06.06.2002, publicat la 22.06.2002 în Monitorul Oficial Nr.82-86 art. Nr.661. [online] [citat 19.04.26].Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro#
4. Codul Familiei Nr. 1316 din 26.10.2000, publicat la 26.04.2001 în Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210. [online] [citat 19.04.26].Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150708&lang=ro#

**„Oportunități de implicare a tinerilor în procesul de cercetare”,
Ediția a VI-a, 2026, Cahul**

5. Codul Civil al României din 2009, republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 505 din 15 iulie 2011. [online] [citată 19.04.26].Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gi2tsmbqhe/codul-civil-din-2009>
6. Comentariul Codul civil al Republicii Moldova N 1107-XV din 6.06.2002 Monitorul Oficial al R. Moldova N 82-86 din 22.06.2002, [online] [citată 19.04.26].Disponibil: <https://eresursedrept.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/07/codul-civil-comentariu.pdf>
7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 13 din 03.10.2005, „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune” // Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 5/4, 2006 [online] [citată 19.04.26]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=68
8. Perederco V., Aspectul legal și doctrinar al statutului juridic al descendenților rezervatari din Republica Moldova, în Seria Științe Sociale a USM, 2015, ISSN 1814-3199.
9. Popescu R., Dreptul de moștenire, Limitele dreptului de a dispune prin acte juridice de bunurile moștenirii, București, Universul Juridic, 2004.